

เพื่อให้ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและส่งเสริมให้กำลังพล ทอ. มีคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติราชการ

วัดพระธาตุช่อแฮ ตำนานพระธาตุประจำปีขาล

สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง และปูชนียสถานที่สำคัญที่สุดของเมืองแพร่คือ พระธาตุช่อแฮ อยู่คู่เมืองแพร่มามากกว่าพันปี เป็นหนึ่งในพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ของประเทศไทย ซึ่งเป็นพระธาตุประจำปีเกิดของคนปีขาล

สำหรับชื่อพระธาตุช่อแฮนั้นมีความเชื่อดั้งเดิมว่า ขุนลัวะอ้ายก้อม ได้นำผ้าแพรมาถวายพระพุทธเจ้า และต่อมาชาวบ้านได้นำผ้าแพรชั้นดี ทอจากสิบสองปันนามาผูกบูชาพระธาตุ คำว่าช่อแฮ จึงหมายถึง “ช่อแพร” นั่นเอง พระธาตุช่อแฮ ซึ่งพบว่าเขียนเป็นอักษรธรรมว่า “ช่อแฮ” และ “ช่อแหร” ซึ่งอ่านว่า “ช่อแฮ” ทั้งสองอย่างนั้นมีความหมายว่า “ธงสามเหลี่ยมทำด้วยแพร”

ภายในพระธาตุบรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนพระศอกด้านซ้าย และพระเกศาธาตุของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า องค์พระธาตุเป็นเจดีย์ศิลปะเชียงแสนแบบแปดเหลี่ยม ย่อมุมไม้สิบสองบุด้วยทองคำบวบหรือทองจังโก สูง ๓๓ เมตร ฐานสี่เหลี่ยมกว้างด้านละ ๑๑ เมตร องค์พระธาตุตั้งอยู่บนฐานเชิงสี่เหลี่ยม ๑ ชั้น ถัดขึ้นไปเป็นฐานหน้ากระดานแปดเหลี่ยม ๓ ชั้นรองรับ ถัดไปเป็นฐานบัวคว่ำและชุตท้องไม้แปดเหลี่ยมซ้อนลดชั้นกันขึ้นไป ๗ ชั้น จากนั้นเป็นบัวระฆัง ๑ ชั้น และหน้ากระดาน ๑ ชั้น จนถึงองค์ระฆัง ๘ เหลี่ยม ถัดขึ้นไปเป็นบัลลังก์ย่อมุมไม้สิบสองและปล้องโผนส่วนยอดฉัตรประดับตกแต่งด้วยเครื่องบนแบบล้านนา

พระธาตุช่อแฮ มีตำนานเล่าสืบต่อมาว่า เมื่อพระพุทธเจ้า ได้ตรัสรู้พระสัพพัญญุตญาณได้ ๒๕ พรรษาแล้วครั้งที่ประทับอยู่ที่เขตวันมหาวิหารนั้น คืนหนึ่งพระองค์ก็รำพึงว่า พระองค์ก็ทรงมีอายุ ๖๐ พรรษาแล้ว เมื่ออายุ ๘๐ พระองค์จะปรินิพพาน จึงคิดว่าควรอธิษฐานธาตุของพระองค์ให้เป็น ๓ ส่วน แจกให้เทวดาและมนุษย์เอาไว้กราบไหว้บูชา เพราะสัตว์โลกยังเห็นพระองค์ไม่ทั่วถึง และพระองค์จะอธิษฐานให้ธาตุของพระองค์ ไปสถิตอยู่ยังสถานที่อันสมควร เมื่อออกพรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระอรหันต์ ๓ องค์ คือ พระโสดนะ พระอุตตระ พระรัตนะและพระมหาเถรอีกรูปหนึ่ง ได้เสด็จไปสอนสัตว์โลกตั้งแต่เมืองกุสินาราจนถึงเมืองแพร่ ได้มาประทับที่ไร่ร่มไม้แห่งหนึ่งเรียก “ไม้จ้องแค” บนดอย “โกสิยชคบรรพต” ไม้ต้นนั้นมีสาขางดงามและมีผลสะพร่ง

ขุนลัวะผู้หนึ่งชื่อ “อ้ายก้อม” ทราบข่าวก็ไปกราบไหว้พระพุทธเจ้า และทูลว่าผู้กินผลไม้ชิ้นนั้นจะเป็นบำเพ็ญพระพุทธเจ้าก็ได้กิน “หมาก” นั้น พร้อมกับปูนและพลูและแสดงปาฏิหาริย์ให้ขุนลัวะผู้นั้นดู แล้วกล่าวว่า ถ้าใครกินหมากนั้น ก็จะเป็นบ้าแล่นไป เหตุุนั้นเมืองนี้จะได้ชื่อว่า “เมืองแพร่” จากนั้นพระองค์ได้ประทานเกศาเส้นหนึ่งให้ลัวะอ้ายก้อมบรรจุไว้ในถ้ำลึก ๒,๐๐๐ วาซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของดอยลูกนั้น ประชาชนต่างดีใจก็ได้นำข้าวของมาถวายไว้ในถ้ำ พระอินทร์ก็แต่งตั้งจักรมาถวายพร้อมกับปิดปากถ้ำด้วยหิน ๓ ก้อน พระพุทธเจ้าได้รับสิ่ง

ต่อไปว่า ถ้าพระองค์ปรีนิพพานแล้ว ให้เอาพระธาตุศอกข้างซ้ายมาบรรจุไว้ที่นี่ เพื่อว่าสถานที่นั้น จะได้ชื่อว่าเมืองแพร์ เพราะพระองค์เคยประทับนั่งใต้ต้นหมากนั้นแล้ว จากนั้นก็เสด็จไปยังเมืองต่างๆ เพื่อบรรจุพระธาตุแล้วเสด็จกลับเขตวันมหาวิหาร

เมื่อพระพุทธเจ้าปรีนิพพานได้ ๒๑๘ ปี พระเจ้าธรรมาสโกกราช(หรือพระเจ้าอโศก) กับท้าวพญาต่างๆ ในชมพูทวีปก่อพระเจดีย์ ๘๔,๐๐๐ องค์ แล้วอัญเชิญพระธาตุมาบรรจุ และอธิษฐานอัญเชิญไปสถิตย์ยังสถานที่ที่พระพุทธเจ้าทรงหมายไว้ พระธาตุก็เสด็จลอยไปทางอากาศไปยังที่นั้นๆ พระอรหันต์ทั้งหลายกล่าวว่า เจดีย์องค์หนึ่งจะตั้งอยู่ในพจนคร บนดอยโกสิยธชคบรรพตทิศตะวันออกเฉียงนอกของแม่น้ำมุนาคือแม่น้ำยม เมื่อบรรจุพระธาตุศอกข้างซ้ายที่ดอยดังกล่าวแล้ว มีพระอรหันต์ ๗ องค์ พญา ๕ องค์เป็นผู้อุปถัมภ์ แล้วทำการสักการบูชาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน และพระธาตุก็มักกระทำปาฏิหาริย์อยู่เสมอ

ต่อมาเมื่อ “พญาลิไทเป็นกษัตริย์แห่งล้านนา” พระองค์ได้ยกพลมายังพยอมุจนครคือเมืองแพร์ เพื่อปฏิสังขรณ์เจดีย์บนดอยโกสิยธชคบรรพต เมื่อกลับไปถึงบ้านกวาง(ในท้องที่อำเภอสูงเม่นปัจจุบัน) ช้างซึ่งบรรทุกของได้ล้มเชือกหนึ่ง จึงให้เฉลี่ยของไปบรรทุกช้างเชือกอื่น ในที่นั้นได้ชื่อว่า “บ้านกวานช้างมูบ” แล้วไปพักที่ดอยจวนแจ้ เมื่อจัดที่พักแก่ข้าราชการบริพารสตรีและบุรุษแล้ว ก็ปฏิสังขรณ์เจดีย์ดังกล่าวจนแล้วเสร็จจึงเสด็จกลับต่อจากนั้นมาเจ้านายไพร่ฟ้าประชาชนก็ร่วมแรงร่วมใจกันบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุช่อแฮมาตราบเท่าทุกวันนี้

พระธาตุช่อแฮ ผ่านกาลเวลามากกว่าพันปี ทำให้มีความทรุดโทรม ครุบาทศรีวิชัย ซึ่งเป็นนักบุญสำคัญแห่งล้านนา เคยได้ปฏิสังขรณ์พระธาตุองค์นี้แล้วครั้งหนึ่ง องค์พระธาตุเดิมบุด้วยทองจังโก ครุบาทศรีวิชัยได้รื้อเอาทองออก แล้วพอกปูนให้โตกว่าเดิมเล็กน้อย ปัจจุบันกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ และทุกๆ ปีจะมีงานนมัสการพระธาตุช่อแฮในวันขึ้น ๙ ค่ำ เดือน ๔^๑

จัดทำโดย : กองอนุศาสนาจารย์ กรมยุทธศึกษาทหารอากาศ
คณอก.จัดกิจกรรมส่งเสริมให้กำลังพลของ ทอ.มีคุณธรรมและจริยธรรมในการปฏิบัติราชการ